

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVILDO
BIBLIOTeka

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

SPALIO MĖN. 5 d. / OCTOBER 5, 1985

PART TWO — Nr. 195(36)

Šiame numeryje:

Lenkų rašytojo alegoriniai romanai apie totalitarizmą.
Keli žodžiai Vincui Ramonui.
Trisdešimt antroji Europos lietuviškųjų studijų savaitė.
Ten, kur gyveno Romeo ir Julija.
Aldonos Veščiūnaitės eilėraščiai.
Atidaryta „Galerija“ New Yorke.
Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės paroda pradeda Čiurlionio galerijos naują sezoną.
Naujos knygos.

Kertinė Parastė

Lenkų rašytojo alegoriniai romanai apie totalitarizmą

Geriausiai žinomas lenkų rašytojas Amerikoje šiuo metu yra Ryszard Kapuscinski. Spauda labai palankiai sutiko neseniai čia išėjusią jo knygą *Sachy sachas*, kuri aprašo Irano valdovo nuopolių ir Khomeinio revoliuciją; prieš tai didelio dėmesio sukėlė jo studija *Imperatorius* apie Etiopijos valdovą Haile Selassie nuvertimą. Balandžio mėnesį lankydamasis New Yorke, Kapuscinkis atsakė į žurnalistų bei kritikų klausimus.

Kaip šiandieniniams lenkų rašytojui įmanoma taip atšariai rašyti apie diktatūrą? „Nors diktatūrinės vyriausybės ir savo piliečius žiūri su panieka“, aiškino Kapuscinkis, „jos taip pat labai stengiasi išgauti jų pripažinimą. Nepaisant to, kad diktatūros yra neteisėtos — ar kaip tik todėl, kad jos yra neteisėtos — jos mėgina atrodyti teisėtos. Tuo klausimu diktatūros nepaprastai, patologiškai jautrios. Be to, diktatūras kamuoja menkavertiškumo jausmas (nors ir labai giliai paslėptas). Todėl jos negaili pastangų ir išlaidų parodyti sau ir kitiems, kaip liaudis jas remia. Nors tas tariamas tautos pritarimas tėra šarada, diktatoriams ji teikia daug pasitenkinimo. Tai kas, kad tai tikta iliuzija? Diktatūrinis pasaulis kupinas iliuzijų“.

Kai Rytų Europos rašytojas nori rašyti apie diktatūrinis režimus ir išvengti baumės, jis, kaip Kapuscinkis, rašo apie Iraną šacho valdymo metu. Išvalgūs lenkai skaito Kapuscinkio knygas, lyg jos būtų parašytos apie Lenkiją. Pats autorius prisipažino, kad jo knygos iš esmės alegoriškos. Lenkai jas atidžiai skaito, ieškodami užmaskuotų komentarų apie Giereko ar Gomulkos vyriausybes, ar apie Rytų Europos režimus Stalino laikais.

„Teisybė, kad *Sachy sachas* tiek pat tinka Lenkijai, kiek ir Iranui“, kalbėjo Kapuscinkis. „Bet iš tikrųjų aš nerašau ir apie Iraną. Mane domina žmogus, kultūra, visuotinumas. Aš rašau apie žmones, kurie tiktai nešioja šachų šacho, Judėjos liuto, ar — taip! — kompartijos pirmojo sekretoriaus Edvardo Giereko

apdarus. Viskas yra metafora. Mano ambicija — atrasti visuotinumą“. Kapuscinkis visad masino „didžiųjų nuopolių“ tema: „Kaip išyra galybė, kaip ji sužlunga — paskutinės dienos, paskutinės valandos, valdovo rūmų tuštuma“. „Karalių nuopolių“ — tragiškoji akimirka klasikinės graikų kultūros prasme.

Lenkų rašytojas paneigė, kad jis kritikuoja dabartinę generolo Jaruzelskio vyriausybę. Jis daugeliu metų buvo oficialiosios Lenkijos žinių agentūros korespondentas ir parašė reportažus apie 27 karus bei perversmus Trečiajame pasaulyje. „Aš jaučiu instinktyvų potraukį į pavojingas vietas“, kalbėjo Kapuscinkis. „Iš dalies todėl, kad aš noriu save išbandyti — savo valią, drąsą, sugebėjimą pakelti sunkumus. Mes, lenkai, labai žavimės drąsa. Tuo remiamis visa mūsų istorija. Žmogaus sąvoka pas mus herojiškai tragiška. Visai nesvarbu, ar laimi, ar pralaimi; svarbu orumas, garbingumas. Mes, lenkai, galvojame istoriškai. Visi mūsų sukilimai, visi mūsų karai. 19-tame šimtmetyje mes pakartotinai sukilome prieš Rusiją. Lenkai dar šiandien kalba apie Antrąjį pasaulinį karą, lyg jis būtų įvykęs tik vakar; jie tebebando ieškoti garbės savo praeityje, ieškoti paties savo elgesio. Mes diskutuojame. Mes kivirčiame. Mes kaunamės“.

„Ar yra paralelių tarp Lenkijos ir Irano?“ — „Be abejo“, atsakė Kapuscinkis. „Visa mūsų istorija buvo kova už nepriklausomybę. Ir religija joje vaidino labai svarbų vaidmenį; Irano revoliucijoje mane ypatingai domino tradicinės, visa epimanchos, religijos atgimimas, religiniai jausmai kaip masių variklis. Tie jausmai labai galingai pasireiškė Lenkijos istorijoje ir tebėra stiprūs šiandien. Lenkijos Katalikų Bažnyčia yra labai galinga institucija — seniausia, tūkstantmetė, tautinė lenkų institucija. Ji pergyveno visus sunkumus. Mes praradome savo politinę nepriklausomybę. Mes buvome kolonija. Bet Bažnyčia išliko gyva! Per Bažnyčią išliko gyva lenkų kalba ir kultūra. Todėl Lenkijoje Ka-

Keli žodžiai Vincui Ramonui

ANATOLIJUS KAIRYS

Šių metų sausio 14 d. a.a. Vincas Ramonas šventė savo 80-ji gimtadienį. Ta proga Kazys Bradūnas išspausdino gimtadieninį rašytojui pagerbti straipsnį (*Draugas*, 1985 m. sausio mėn. 19 d.), o štai, pusmečiui dar nepraėjus, jau budėjome prie jo karsto. Stovėdamas prie jo karsto galvojau: ką mes laidojam? Ar iš tiesų mes Vincą Ramoną laidojam? Atsisveikinam? Ką atsisveikinam? Ir lydim. Ką lydim ir kur? Nė į vieną klausimą neradau atsakymo. Gal todėl, kad atsakymo nebuvo — Vincą Ramoną atsisveikinti, palaidoti ir užmirti yra negalimybė! Jis buvo, yra ir pasiliks mūsų tarpe kaip žodis ir kalba. Iš tiesų, kas mirė, ko mes netekome? Reliatyvus laikas, reliatyvus rašytojo laidojimas... Akivaizdus paradoksas — palydime į „amžino“ poilsio vietą draugą ir bičiulį, vienos idėjos bendradarbį, o grįždami iš kapinių pasiimam ir vežamės atgal, tai yra pasiimam tai, kas nepalaidojama, kas jo palikta mūsų kartai ir ateinančioms: nemirštantis rašytojo kūrybinis turtas.

Vincas Ramonas buvo atviras ir tiesaus būdo, tačiau griežtų reikalavimų rašytojas. Savo bičiuliams jis buvo neatlaidus: kritikas, barė ir mokė, kartais net priekaištavo, kad nieko gero neparas... Tik poetams jis buvo atlaidesnis, kaip ir mūsų dauguma. Auksčiau minėtame straipsnyje Kazys Bradūnas mini Vincui Ramonui charakteringą „linksmą nuotyki“, kurį šia proga aš norėčiau praplėsti. Galia patvirtinti, kad tada, Kazio Bradūno paminėtu laiku, atrenkant Lietuvį rašytojų draugijos metinei grožinės literatūros premijai knygą, varžėsi Kazio Bradūno poezija ir Aloyzo Barono romanas. Vincas Ramonas ir Algirdas Titus Antanaitis palaikė Bradūno *Donelaičio kapą*, o dr. Kazys Ambrozaitis ir šio straipsnio autorius — Barono prozą. Penktuoju juri komisijos nariu buvo Povilas Gaucys, kuris ir pirmininkavo, tai jį ir nukrypo mūsų akys. Tokiais atvejais dažniausiai laimi poezija, tai P. Gaucys, mažai svyravęs, pasisakė už poeziją. Visi buvome linksmi ir patenkinti, nes tiek Bradūnas, tiek Baronas visiems juri komisijos nariams buvo geri draugai, artimi bičiuliai — nesvarbu,

talikų Bažnyčia yra galingas tautinis simbolis“.

Kapuscinkis griežtai skiria Trečiojo pasaulio ir totalitarinius režimus. „Trečiojo pasaulio režimai nėra totalitariniai“, kalbėjo Kapuscinkis, „bet valdovo autoritetu besiremiančios diktatūros. Totalitariniai režimai persunkia visą visuomenės struktūrą, o paprastų diktatūrų kontrolė ribota. Jos tenori išsilaikyti valdžioje, bet totalitarinių valdovų ambicija yra viską kontroliuoti“, pabrėžė lenkų rašytojas *The New York Times* dienraščio š.m. balandžio 18 d. išspausdintame pasikalbėjime.

kuris laimės. Grįžtant namo, Gaucys pasiūlė aplankyti laureatą ir jį pasveikinti. Neapsirikome — Bradūnas mus pavaišino geru konjaku.

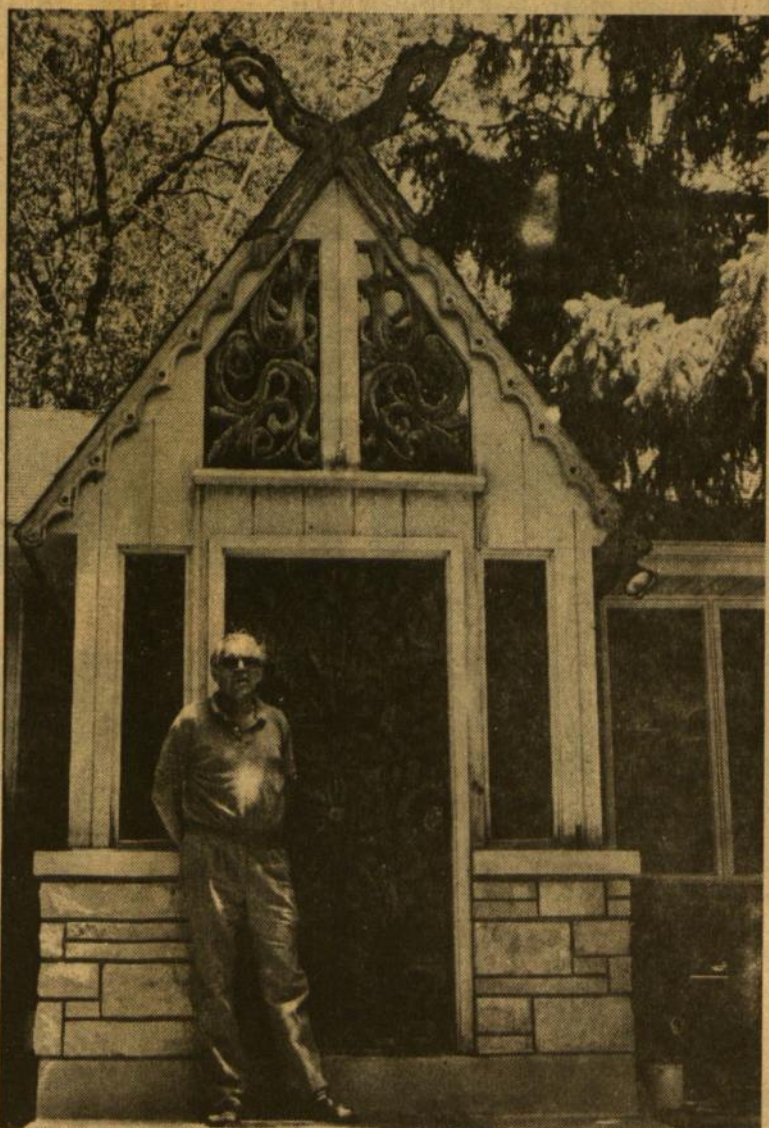
Donelaičio kape mane erzino tokie posmai, kaip: *O, Kristijonai, / Kas dabar Lazdynėliuos, / Jeigu matytum, / Ką jie padarė / Iš tavo krašto ir iš tavo parapijos, / Apsiverstum grabe* (p. 45). Tai ne poezija, o reportažas. Arba: *Kur tavo vietoj tik akmuo, / Ir tas išniekintas perdėm — / Apspjautas rusiškam raidėm...* (p. 44). Prie ko čia rusiškos raidės? Kuo rusų kalba kalta, kad Lietuvoj komunizmas? Kas pažinojo Vincą Ramoną, tas visai nesišėbėjo, kai jis, vėliau užėjęs į *Draugo* redakciją, Kazio Bradūno prisipažinimu, pasakęs jam tiesiai į akis: „Kam gi meluoti?“, prikišdamas ruko „girdėjimą“. Tik Ramonas ir galėjo taip pasakyti kultūrinio priedo redaktoriui — niekas kitas! Neretai mūsų kolegos rašytojai, susitikę redaktorių ar kritiką, pataikauja, saldžialežuvauja, bijo, idant redaktorius neišsistų, neigiamos recenzijos apie knygą neišpūskintų... Vincas Ramonas nebijo davo savo nuomonės pareikšti, galima sakyti, kietai, beveik kategoriškai. Ta jo charakterio žymė yra iš dalies įkūnyta ir jo knygų veikėjuose.

Vinco Ramono literatūrinės vagos nebuvo taip jau plačios, bet jos buvo labai gilios. Jis rašė nedaug, tačiau ką rašė, rašė gerai. Iš viso keturių knygų, iš kurių dvi — *Dulkės raudonam saulei* ir *Kryžiai* išsaukė platesnį visuomenės dėmesį. Abu šie romantai tematiką ėmė iš pirmosios

Vincas Ramonas (1905-1985)

komunistų okupacijos metų. Vienas žymiausių mūsų literatūros kritikų, miręs prieš keletą metų prof. dr. Jonas Grinius, analizuodamas Vinco Ramono romaną *Kryžius*, rašytoją prilygino Dostojevskui ir Tolstojui. Savo kapitalinėje knygoje *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje* (p. 363) jis rašo: „*Kryžiai* nėra šiaip sau eilinis papročių romanas. Jis atstovauja idėjinio-probleminio ir drauge psichologinio romano rūšiai, kuri įteka į gilią literatūrinę srovę, suformuotą F. Dostojevskio ir L. Tolstojaus giliaprasmių romanų“.

Dail. Jurgis Daugvila prie savo sukurto lietuviško priangio. Nuotrauka iš rengiamos 14-sios Lietuvių fotografų parodos, kurios tema — „Lietuvio portretas“. Paroda atidaroma š.m. spalio mėn. 25 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Viktorijos Matranga

tarpio idėjose ir charakterių sklaidoje natūralistinės spalvos kur kas ryškesnės. Tikroviškas dienos realiųjų pristatymas nepadarė kūrinio realistiniu. Tenka kreipti dėmesį į veikėjų nuotaikas, veiksmo rezultatus, net į pačios pagrindinės idėjos atomazgą. O Vinco Ramono pagrindiniai romanai *Dulkės raudonam saulei* ir *Kryžiai* savo pasaulėžiūros šaknis turi žmogaus prigimtyje, žemėje, natūralistiniame faktų sprendime. Realistinis fonas ar realistinis veikėjų traktavimas nepaneigia natūralizmo pradų. Tokiam požiūriui yra duomenų pačioje abiejų minėtų romanų struktūroje, tik reikia juose keliamas mintis nuvalyti, atskirti nuo laiko dulkių ir dienos nuotaikų.

Dulkių raudonam saulei dy svarbiausias veikėjas Jurgis „Norkaitis elgiasi „natūraliai“, ne realiai. Tokia jo prigimtis, o ne noras prisitaikyti. Jis, elgdamasis panašiai bet kokioje visuomenėje, bet kokioje valstybinėje santvarkoje — komunizmo ar kapitalizmo. Syktumas yra jo „prigimtis“, jai aukojami visi moraliniai principai, šeima, net dukters ateitis, jos garbė. Tai jau nebe „realizmo“ apimtis, o gamtos dėsnis, sakykime, primatas. *Kryžius* Zigmąs Krėivėnas irgi elgiasi „natūraliai“, realistinėje situacijoje, ne atvyrėjęs. Jis neturi meilės nei žmonai, nei meilužei, nei vaikams, nes jam egzistuoja tik gamta ir jis tiki, kad joje matyti, ką paliečia, kas teikia naudą ar malonumą. Dievas ir tikėjimas jam nereikšmingos sąvokos, tik ipročiai ir tradicijos, nesaistantys jo santykių nei su žmonais, nei su valdžia. Jo asmenį apspėndžia gamtiniai poreikiai, neribota laisvė, žmogus pats sau — kaip medis žemėje. Jis būtų toks pat prie bet kokios valdžios.

Kryžius atomazga irgi veikiau natūralistinė: ne atsitiktinė, ne idėjinė, ne antgamtinė. Kreivėno mirtis kartu su Grūžu — vienas netikintis, kitas tikintis — rodo ne kokią kankinių mirtį už savo įsitikinimus, o paprasčiausiai aklą gamtos jėgą: vokiečiai puola, komunistai bėga, skundas kone pavėluotas, nėra laiko svarstyti ar teisybės ieškoti, egzekucijos vykdytojai — mažo kalibro partiečiai ir t.t. — vykdo akla, stichiskai, nelyginant gamtos sukelta audra nusineša gražiausius namus, o palieka liūšnynus. Gana aiškus pasaulėžiūrinio romano natūralistinis galas. Realistinis arba apgalvotas sprendimas tokio kosmarinio įspūdžio nesukeltų, kas ir rodo, kad Vincas Ramonas yra mažiau realistas, o daugiau natūralistas, paskutinį žodį paliekąs tarti gaivališkai įvykių eigai.

Ir daugiau. Užmirškime minutę Romą ir Maskvą, pažvelkime į *Dulkės* ir *Kryžius* ne problematiškai, ne pasaulėžiūriškai, o grynai kūrybiškai, iš meninės rašytojo vaizduotės taško. Greit pastebėsime, kad yra daugiau kelių: ne du ir ne trys. Neretai veikėjas pasirenka „kairę“ ar „dešinę“ ne kokių nors kilnių įsitikinimų vedamas, o vien naudos ieškodamas lipa karjeros laiptais. Tai gana dažnas (Nukelta į 4 psl.)

Žvilgsnis iš Muencheno...

Trisdešimt antroji Europos lietuviškųjų studijų savaitė

EGLĖ JUODVALKĖ

Saulėta šių metų rugpjūčio 11 d., sekmadienį, i Veronos vyskupijos jaunimo namus rinkosi tradicinio metinio Europos lietuvių renginio dalyviai. Šį per ketvirtį milijono gyventojų turintį seną miestą pirmą kartą užplūdo tokia lietuvių gausa.

Vakare po pirmųjų mišių, kurias aukėjo savaitės kapeilonas kun. Bronius Liubinas, ir pirmosios bendros vakariinės, salėje įvyko oficialus savaitės atidarymas. Rengėjų vardu žodį tarė Vincas Bartusevičius, pasveikindamas iš dešimties šalių — Jungtinių Amerikos Valstybių, Vakarų Vokietijos, Šveicarijos, Olandijos, Didžiosios Britanijos, Italijos, Austrijos, Australijos, Argentinos ir Švedijos — susirinkusius žmones. Priminęs, kad Studijų savaitės vyksta kasmet nuo 1954-ųjų metų, Bartusevičius pažymėjo, kad tik čia Europos jauni lietuviai turėjo progą klausytis tiek akademinių paskaitų lietuvių kultūros klausimais, tik čia galėjo išgirsti specialistus, nagrinėjantčius painius klausimus lietuviškai. „Europos lietuvių gali pagrįstai didžiulius, kad jie daugiau kaip 30 metų ištesėjo, rengdami šiuos akademinius ir kultūrinius renginius“.

Bartusevičius sakė, kad aplamai 1984 ir 1985 metais sueinančios sukaityti lietuvių nedžiugina. Pernai sukako 40 metų nuo pasitraukimo iš Lietuvos sovietinės kariuomenės antplūdžio akivaizdoje. Šiais metais sueina 45 metai, kai smurtu buvo užgnaužtas trumpas Nepriklausomos Lietuvos gyvenimas. Okupacijos reikšė ne vien savarankiškos valstybės praradimą, tęsė Bartusevičius, bet ir priešpaužę, persekiojimus, uždarymą i lagerius, kalėjimus, psichiatrines ligonines, tremtį i Sibirą bei mirtį tėvynėje tiki, kad kada nors Lietuva bus laisva tikraja to žodžio prasme. Susirinkusius pasveikino ir techninės rengėjų komisijos narys Italijoje kun. Tasis Ereminas. Persikėlė i rūši savaitės dalyviai apie save patyrė kas jie, iš kur atvykę i kiek jų. Kiekvienos šalies lietuviai turėjo atsistoti i padainuoti, kas iš Amerikos atvykusiems, pavyzdžiui daug vargo nesukėlė — jų jau buvo per 40. Tiems, kurie vieni atstovavo savo gyvenamajam kraštui, kaip iš Švedijos ar Argentinos atvykusiems, buvo leista pasiprašyti tautos. Vakaras linksmai įsisiūbavo, nors ilgokai keliavusius „amerikiečius“ kamavo nuovargis. Nesulaukęs vidurnakčio — oficialiosios šių katalikų namų tylos valandos — ne vienas nukiūtino i lovą. Pirmadienio rytą prasidėjo paskaitos ir atsidarė parodos, nors dar ne visos. Pirmąją paskaitą skaitė Oklahomos universiteto politinių mokslų fakulteto dekanas Vytautas Vardys. Jis kalbėjo apie Pabaltijo tautų likimą, šioms valstybėms tapus įjungtom i Sovietų Sąjungą. Nors kai kurie Vakarų mokslininkai labai pesimistiškai vertina pabaltiečių ateitį, net mano, kad jie neišvengiamai turės išnykti, Vardys nurodė, kad jie kol kas atlaiko kultūrinį spaudimą, kovoja už savo tautinę tapatybę. Tačiau yra rimtų priežasčių susirūpinti ateitimi. Sutuoktuvės dažnai baigiasi skyrybomis, prieauglis labai mažas, girtavimas

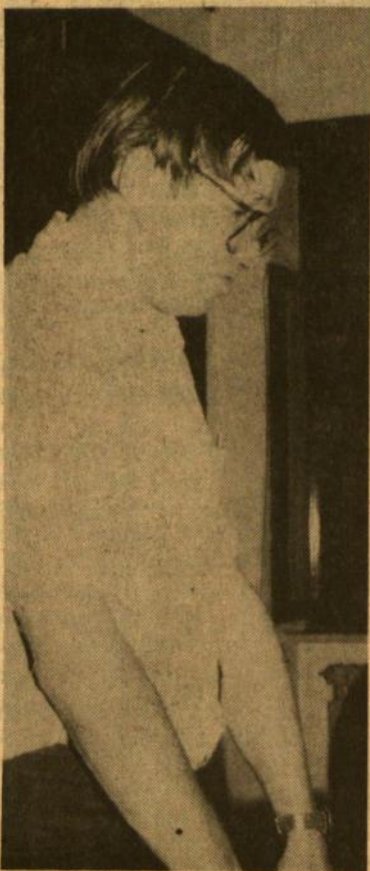
32-sios Europos lietuviškųjų studijų savaitės 1985 m. Veronoje, Italijoje, rengėjai, vadovai ir moderatoriai: (iš kairės) Vincas Bartusevičius, Raimonda Šreifelaitė, kun. Bronius Liubinas, Eglė Juodvalkė, Kęstutis Ivinskis, Jūratė Barasaitė, dr. Kęstutis Girnius, kun. Tasis Ereminas. Nuotrauka Sauliaus Girniaus

paplitęs, tad kyla pavojus biologiniams tautos pagrindams. Kiekviena Pabaltijo respublika turi dvi kalbines bendruomenes, jų ūkis taip įjungtas i Sovietų Sąjungos ūkį, kad būtų sunku atsipalaiduoti, pažymėjo Vardys.

Pirmadienį vakare paskaitą apie vyresnio amžiaus žmonių miego problemas skaitė dr. S. Šereika iš Šveicarijos. Jis patarė sunkiai užmigantiems, porą valandų prieš miegą išjungti televiziją, susilaikyti nuo riebaus maisto ir kavos ir po pietų nenusūti. Šereika siūlė vengti vaistų nuo nemigos ir stengtis be jų apsieiti.

Antradienio rytą paskaitą apie vadinamą „išlaisvinimo teologiją“ skaitė Vatikano radijo lietuvių tarnybos viršininkas kun. dr. V. Kazlauskas. Jis apgailestavo, kad Tikėjimo doktrinos kongregacijos dokumento, paskelbto šiame lietuvių klausimu, niekas išsamiai dar nenagrinėjo išsivijos spaudoje. Dokumentą pasmerkė komunistų spaudos organai Tiesa ir Komunistas Lietuvoje. Kazlauskas pažymėjo, kad Bažnyčia susirūpinusi marksizmo idėjų skverbimusi i šį sąjūdį Lotynų Amerikoje. Vatikano dokumentas kritikuoja žmonių naivumą, neapdairumą, sakė Kazlauskas. Toliau jis kalbėjo apie išlaisvinimo teologijos ryšį su Lietuva, pažymėdamas, kad tiek tėvynėje, tiek išsivijoje tautinių ir religinių švenčių progomis reiškiamas pasitikėjimas Dievu ir jo pagalba yra išlaisvinimo teologijos dalis. „Šiluvose, Aušros Vartuose ir kiekvienuose maldos namuose, kurie dar yra atviri Lietuvoje, alsuote alsuoja ši išsivadavimo teologija“, kalbėjo Kazlauskas.

Antradienį vakare daug-

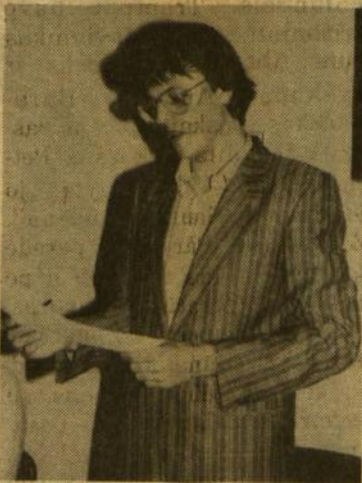
ma Studijų savaitės dalyvių sename Veronos amfiteatre Arena di Verona turėjo progą pamatyti Verdžio operos „Aida“ puošnų spektaklį. Didelį įspūdį padarė sutemus amfiteatre sužibusių žvakučių jūra. Beveik dviejų tūkstantmečių senumo arenoje telpa kone 30,000 žmonių ir ypač „Aidos“ spektakliams paprastai būna sunku gauti bilietų.

Nuo pirmadienio Studijų savaitėje veikė dvi parodos — apie 20 Elenos Gaputytės mišrios technikos darbų duonos ir karo temomis ir jos atvežta Antano Sutkaus fotografijų paroda, kurią sudarė dievukų, koplytstulpių ir kitų liaudies darbų nuotraukos. Nuo antradienio buvo galima aplankyti meno istoriko dr. P. Reklaičio parangtą, Algio Braskio Vakarų Vokietijos lietuvių bendruomenei padovanotą Nepriklausomos Lietuvos lenkų bei Sovietų Sąjungos okupacijų meto pašto ženklų, Nepriklausomos Lietuvos banknotų, vekselių, sąskaitų parodą. Buvo galima nusipirkti ir saulelę išsivijoje išleistų lietuviškų knygų ir plokštelių.

Istorijos mokslų daktaras Saulius Girnius iš Vokietijos trečiadienio rytą skaitė paskaitą apie vyskupą Motiejų Valančių ir jo laikų Lietuvą, ypač išskeldamas jo visuomeninę veiklą ir ryšius su rusų valdžia. Valančius buvo tautos švietėjas, blaivintojas, kovotojas už katalikų tikėjimą. Jis atliko lemiantį vaidmenį knygų spausdinimo

Prūsijoje organizavime ir jų slapta pervežime i Lietuvą. Vyskupas Motiejus Valančius priešinosi valdžios pastangoms prievarta brukti lietuviams stačiatikių tikėjimą, pažymėjo Girnius.

Trečiadienį po pietų įvyko ekskursija i Veroną ir Gardos ežerą, kur sušilę Studijų savaitės dalyviai galėjo pasimaudyti. Vakare paskaitą apie dr. Joną Grinių literatūros kritiką ir dramaturgą, jo penkerių metų mirties sukakties progą paskaitė Frankfurto universiteto dėstytojas Vincas Natkevičius. Nors Grinius parašė daug dramų, prelegento nuomone, i lietuvių literatūros Parnasą jis įkopė ne pjesėmis, o literatūros kritika, ypač įvairiais straipsniais apie tokius jam artimos krikščioniškos ideologijos rašytojus, kaip Donelaitis ir Putinas. Grinius skelbė, kad rašytojas gali kelti visokias idėjas, spręsti visokias problemas, gali vaizduoti dorybes ir ydas, bet tik su viena sąlyga — kad kūrinys būtų jaučiamas pasisakymas už gėrį, sakė Natkevičius. Tai labai apsunkino Griniui objektyviai vertinti nekrikščioniškos ideologijos rašytojus ar jų kūrinius ir privėdė jį prie tokių kūrinių, kaip vieno iš geriausių išsivijos romanų, Antano Škėmos *Baltos drobulės*, nuvertinimo, o tokių menkų, kaip Anatolijaus Kairio *Po Damoklo kardą* iškėlimo. Baigdamas Natkevičius pažymėjo, kad Grinius nusipelnė lietuvių tautos didžiųjų litera-

tūros kritikų vardą.

Ketvirtadienio rytą politinių mokslų daktaras Tomas Remeikis iš Amerikos skaitė paskaitą apie lietuvių pasipriešinimą naciams ir komunistams. Pritaikydamas visuomeninių mokslų sukurtus modelius, Remeikis mėgino paaiškinti, kodėl lietuviai pasyviai priešinosi naciams, bet aštuonerius metus ginklu kovojo prieš komunistus. Remeikis teigė, kad pokario metais Lietuvoje nebuvo nei klasių kovos, nei pilietinio karo, o tautos daugumos remiamas pasipriešinimas okupantui. Antrojo pasaulinio karo metu daug lietuvių tikėjo, kad Vakarų demokratinės valstybės netrukus atkurs Lietuvos nepriklausomybę. Dėl to buvo nutarta taupyti jėgas ateičiai. Komunistams sugrįžus, Stalino siautėjimas buvo toks nežabotas, kad tauta perėjo i ginkluotą kovą, pažymėjo Remeikis.

Ketvirtadienio vakare tautosakininkė Elena Bradūnaitė-Aglinskienė iš Havajų palygino lietuvių ir kitų tautinių mažumų pastangas Amerikoje išlaikyti savo tautinį savitumą. Gyvyse diskusijose, kilusiose po paskaitos, prelegentė pabrėžė, kad lietuviams ypač svarbu pasimokyti iš kitų tautinių bendruomenių, kurios sėkmingai kovoja su nutautimu, pritaikant sau veiksmingas tautos istorijos perdavimo ir tautinio samoningumo idėgimo priemones. Sėkmingiausiai išsilaiko žydai, kuriems padeda i tautiškumo siejimas su religija. Katalikų padėtis, pasak paskaitininkės, truputį kitokia, nes jie savo tikėjimą gali išpažinti ir kaip tarptautinės bendruomenės nariai. Išsivijoje jau išblėso daug lietuviškų religinių papročių, kurie galėtų ugdyti tautinį samoningumą, juos reikia atgaivinti, sakė Aglinskienė.

Po paskaitos jaunimas, kurio šioje Studijų savaitėje buvo net 30, surengė linksmyvakarį — dainų, šokių, Škėmos *Baltos drobulės*, nuvertinimo, o tokių menkų, kaip Anatolijaus Kairio *Po Damoklo kardą* iškėlimo. Baigdamas Natkevičius pažymėjo, kad Grinius nusipelnė lietuvių tautos didžiųjų litera-

Mimas Zigmas Kūdra iš Paryžiaus Europos lietuviškųjų studijų savaitės programoje.

Nuotrauka Sauliaus Girniaus

Vilniuje grįžę jaunuoliai padainavo atsivežtų liaudies dainų, sutartinių.

Penktadienio rytą JAV Baltųjų Rūmų direktorės tautybių reikalams pavadojojas Linas Kojelis kalbėjo apie Jungtinių Valstybių politiką, Lietuvą ir Amerikos lietuvius. Kojelis pabrėžė, kad lietuvių išsivijos vaikams, gimusiems ir augusiems Amerikoje, yra svarbu sudaryti užnugarį Amerikos politiniuose ir valdžios sluoksniuose, kuris palaikytų glaudžius ryšius su išsivijos branduoliu, besirūpinančiu lietuvių ir lietuvių kultūros išlaikymu amerikietiškoje aplinkoje.

Po pietų apie 50 dalyvių nuvyko i netoli esančią seminariją, kuri leido pasinaudoti sale, video aparatūra ir operatoriumi, kad lietuviai galėtų pamatyti iš Romos atvežtus video filmus apie kazimierinės iškilmės Romoje, Castel Gandolfo i Lietuvoj praeitais metais. Filmus atrinko, juos komentavo ir vieną iš jų parengė bei įkalbėjo Vatikano radijo lietuvių skyriaus narys Saulius Kubilius. Vakare Studijų savaitę aplankė Veronos vyskupas Amaris, kuris savo kalboje Lietuvos krikšto nuopelnus priskyrė lenkams (sic!). Po iškilmingos vakariinės įvyko tradicinė Tėvynės valandėlė. Pirmoje dalyje buvo paminėtos trys šiemetinės sukaktys — poeto, kunigo Antano Strazdo gimimo 225 metų, poeto, kalbininko, vyskupo Antano Baranausko

gimimo 150 metų ir operos solisto tenoro Kipro Petrausko gimimo 100 metų. Saulius Kubilius paskaitė iš Antano Baranausko „Anykščių šilelio“ ir buvo pagrotas vienas iš Kipro Petrausko dainų plokštelių. Antroje vakaro dalyje iš Paryžiaus atvykęs mimas Zigmas Kūdra atliko kelias pantomimas, tarp jų peteliškės — svajonės, kurią kiekvienas privalo labai saugoti, nes ji glėžna, i Paryžiaus valkatos, kuris nieko neturėdamas save šildo, linksmina, maitina vaizduote. Kūdra prieš penkerius metus gavo politinį prieglobstį Prancūzijoje, studijavo pas garsų prancūzų mimą Marcel Marceau, gastroliavo Amerikoje, Anglijoje, Vakarų Vokietijoje ir kitur.

Trečioji vakaro dalis buvo skirta poezijai ir prozai. Savo kūrybą skaitė 14 poezijos rinkinių autorius, ilgametis dienraščio *Draugo* kultūrinio priedo redaktorius Kazys Bradūnas; ištrauką iš savo knygos *Geroji vasara* paskaitė trijų novelių rinkinių ir vieno romano autorius, ilgametis *Draugo* pirmojo puslapio redaktorius Česlovas Grincevičius; išsivijos jaunimo poezijos premiją už savo kūrybą laimėjęs Romoj studijuojąs Saulius Kubilius i Muenchenę gyvenanti poetė Eglė Juodvalkė.

Paskutinei vakaro daliai susirinkusius laukan iškviėtė dailininkė Elena Gaputytė, kuri pravedė Antrame pasauliniame kare žuvusiųjų paminėjimą. Vienas kitam perduodami ugnį, lietuviai uždegė tris šimtus žvakučių, kurių kiekviena simbolizavo 100,000 karo aukų. Dalyviai prisiminė artimuosius, draugus, pažįstamus ir nepažįstamus. Tylioje Veronos naktį sklido graudžių lietuviškų dainų garsai. Susikabinę ir apsupę žvakeses ratu visi dalijosi liūdesiu. Tėvynės valandėlės programą pravedė Eglė Juodvalkė.

Šeštadienio rytą Lietuvos atstovas Vatikane Stasys Lozoraitis skaitė paskaitą apie Lietuvos diplomatinę tarnybą 1939-45 metais. Lozoraitis pažymėjo, kad visi vadovaujantys Lietuvos diplomatai, išskyrus Lietuvos pasiuntinį Berlyne pulkininką Škirpą, ragino vyriausybę nemėginti atsiimti Vilniaus 1939 metais, kai Vokietija užpuolė Lenkiją. Škirpa taip atkakliai siūlė žygiuoti i Vilnių, kad tuometinis užsienio reikalų ministras Urbšys telegrama jį įspėjo laikytis vyriausybės politikos. Nuo karo pradžios, tęsė Lozoraitis, visi vadovaujantys Lietuvos diplomatai, vėl išskyrus Škirpą, ragino vyriausybę laikytis griežto neutralumo. Karo veiksmams kėlė nerimą Lietuvos vadovaujančiuose sluoksniuose, bet vyriausybė nespėjo įgyvendinti visų planų (Nukelta i 4 psl.)

Europos lietuviškųjų studijų savaitėje: paskaitininkas dr. Kęstutis Girnius (kairėje); poetė Eglė Juodvalkė, Kęstutis Ivinskis (kairėje, viršų); poetas Saulius Kubilius (kairėje, apačioje); paskaitininkai Vincas Natkevičius ir dr. Tomas Remeikis (dešinėje, viršų); dr. Kęstutis Girnius, Stasys Lozoraitis, Veronos vyskupas Amaris ir Veronos miesto burmistras.

Nuotraukos Sauliaus Girniaus

... ir iš Chicago

Ten, kur gyveno Romeo ir Julija

ČESLOVAS
GRINCEVIČIUS

Europos Lietuviškųjų studijų savaitės yra šviesus pragiedrusis politinių įsėvių gyvenime. Jos vyksta kasmet nuo 1954 m. Reikšmingas tuo, kad į jas suvažiuoja lietuviai, išsiskleidę po įvairias Europos ir ne Europos vietas. Suvažiuosieji atnauja senas pažintis, užmezga naujas; gera proga patiems atsinaujinti, praplėsti akiratį, padiskutuoti, įsigilinti į vienas kito problemas. Tai lyg metiniai atlydai, kurių visi laukia ir skirstydami jausia, lyg būtų išblaškomi vienos šeimos nariai. Savaičių būtinumą iššaukė gyvenimas, reikalingas pažvelgti į Lietuvos dabartinę padėtį, tarptautinę politiką, pasisemti dvasinio peno, susipažinti su mokslo laimėjimais. Kiekvienoje savaitėje būna kūrybos vakarai, dainų, muzikos ar scenos meno rečitaliai, ekskursijos į istorines vietas, meno ir kitokios parodos.

Šių metų Studijų savaitė iš eilės jau buvo 32-ji. Savaičių iniciatyva kilo iš Europos Lietuvių Fronto Bičiulių. Iš pradžių jie vieni jas ir ruošdavo. Vėliau, nuo 1959 m., bazė buvo praplėsta, į rengėjų eiles įsijungė vis daugiau ir daugiau organizuotų vienetų. Pirmosios stovyklos vykdavo Vakarų Vokietijoje, kiekvieną sykį kitoje vietoje, vėliau buvo pasirinkta ir kitos Europos valstybės: Šveicarija, Prancūzija, Belgija, Anglija, Austrija. Čia minima savaitė buvo Italijoje, Veronos mieste, netoli Venecijos. Savaitė pasižymėjo tuo, kad suvažiuojo rekordinis dalyvių skaičius — 175. Lygiai trečdalis jų sudarė iš Amerikos atvykę (59). Tokiu būdu Savaitė jau nebuvo „Europos“ lietuvių, juo labiau, kad dalyvavo penki atstovai iš Australijos, keli iš Kanados ir Argentinos, o vienas ir iš Lietuvos. Daugiausia buvo iš Vakarų Vokietijos (72). Kiti iš Šveicarijos, Anglijos, Švedijos, Belgijos, Austrijos, Olandijos, Prancūzijos.

Šių metų Savaitėje buvo nauja tai, kad ją suruošė, vadovavo ir visus ūkinis bei techniškus reikalus tvarkė ne „veteranai“, kurių vardus

Veronos miesto aikštėje Arūnas Palūšis iš Prancūzijos ir dr. Saulius Girnius iš Vokietijos žvelgia į Julijos statulą.

kasmet spaudoj skaitydavom, bet jauni akademikai: moderatoriais buvo Vincas Bartusevičius, dr. Kęstutis Girnius, Kęstutis Ivinskis; meninės programos vadovė Eglė Juodvalkė; techninė — ūkinė komisija — Tėvas Tasius Ereminas, Jūratė Barasaitė, R. Šreifeldaitė; kapelionas — kun. Bronius Liubinas. Ir tie, daugiausia jauni žmonės, viską sutvarkė puikiai, jei kas ir ne taip buvo, tai ne jų kaltė, visai visiems ir visad pasitaiko, o ūkinių rūpesčių buvo net per daug.

Studijų vieta buvo pastoraciniuose G. Carraro centro pastatuose, vasarą tuščiuose, naudojamoose tik panašioms seminarams ar reorganizacijoms. Centras buvo už keturių kilometrų nuo Veronos miesto. Pasiekti miestą nebuvo lengva, nebent išskiestais taksais. Kolektyvinės išvykos būdavo šaukiamasi miesto autobusų. Dienos darbotvarkė: 8 v. r. šv. mišios. Vienu metu stovykloje buvo net 6 lietuviai kunigai, visi ir koncelebravo. Giedojimui vadovavo Alina Grininė. Po to pusryčiai; 10 val. paskaita su diskusijomis, kurios paprastai užsitedavo iki pietų. Po to arba laisvas laikas, arba išvykos. Vakarienė 7 val., po jos antra paskaita, kuri taip pat, su visais norinčiais pasisėkėti, ne ką būdavo trumpesnė. Ir po to dar nebūdavo galima miegoti: kokia jaunimo pramogėlė, filmas, pranešimas. Čia pat buvo ir

baras, o buvo karšta, tai šalti užgerimai buvo labai madoj. Paskaitas skaitė: dr. Vytautas Vardys — Pabaltijo valstybės Sovietų Sąjungoje. Pradėjo klausimu: ar Pabaltijys pasmerktas išnykimui, kaip kai kurie pesimistai tvirtina, ar pajėgs išsilaikyti rusų jūroje? Vardys nebuvo pesimistas ir pateikė svarių argumentų. Tos pačios dienos vakarinę paskaitą skaitė dr. S. Šereika ir su tam tikru humoru davė naudingų patarimų, kaip vyresniems žmonėms užmigti. Paskaita buvo naudinga, kai kas pasinaudojo patarimu ir čia pat įrodė jo neabejotiną vertę (juk buvo labai vėlu, daugumas atvykusių iš kitų kontinentų dar nebuvo prisitaikę prie laiko pasikeitimo — tarp Chicago ir Veronos 7 valandų skirtumas).

Kita dieną kun. dr. Vytautas Kazlauskas, Vatikano radijo lietuviško skyriaus vedėjas, kalbėjo apie dabar plačiai diskutuojamą išlaisvinimo teologiją. Vietoj vakarines paskaitas visi vyko į miestą operos žiūrėti. Trečią dieną Vincas Natkevičius skaitė paskaitą apie dr. Joną Grinių kaip literatūros mokslininką ir dramaturgą. Tai buvo ištrauka iš jo didelės apimties studijos apie Grinių. Pripažino, kad Grinius pasaulėžiūrinis įsitikinimas kartais padarydavo kritiniais literatūriniais kūriniams vertinti.

Dr. Saulius Girnius skaitė paskaitą apie vyskupą Motiejų Valancijų ir jo meto Lietuvą. Išvedė paralelę, kaip lietuviai priešinosi rusams anais laikais ir tai daro šiandien. Dr. Tomas Remeikis kalbėjo apie vokiečių okupacijos laikotarpį. Jis leido suprasti, kad vokiečių okupacijos metu buvo nujauciamas ir bijojamas bolševikų sugrįžimo, todėl lietuviai naciams priešinosi daugiau pasyviai negu agresyviai.

Gal daugiausia diskusijų ir atgarsių buvo po Elenos Bradūnaitės — Aglinskienės paskaitos. Tema buvo „Tautiškas lietuvių diasporoje etnografiniu požiūriu“. Ji ragino pasekti žydų pavyzdžiu, kaip jie per 2000 metų nenusutojo vilties grįžti į Jeruzalę ir laimėjo. Ar mes galime būti tokie atsparūs ir savo pasiryžimą perduoti kartų kartoms? Per daug save nuvertinam. Staigmena, ypač Europos lietuviams, buvo Lino Kojelio pranešimas apie Amerikos užsienio politiką ir lietuvių vietą toje politikoje. Europiečiams svečiams didelė naujiena, todėl susidomėjimas buvo didelis. Jo žodžiais, lietuviams reikia geriau susiorganizuoti, laisvinimo reikalus pavesti profesionalams ekspertams. Iš Amerikos valdžios neužtenka maldauti, reikia kovoti, reikalauti. Jis perdavė ir prezidento Reagano sveikinimus studijų dalyviams.

Aldona Vėščiuonaitė

FIRENZE

Skambioj aikštėj,
virš miesto,
aukso debesys
plauko.

Arno srovėj
aukso veidrodžiai,
laibi bokštai,
medžių puokštės,
kalvos žaibų
peršviestos.

Kuriais takais
Leonardo
vaikščiojo?
Kuriuos glostė
pastatus?
Paskui tapė.
Rašė sparnuotai
ateičiai.

O migloj
paauksuotoj
maudėsi kalvos.
Tiltų arkos.

Tamsieji amžiai
įspaudė gatvių
akmenis. Gesino
miesto šypseną.
Bokštus laužė.

Potvyniais
sukilo gatvės.
Aukštumos.
Iš laikės šimtmečius
Ponte Vecchio
spalvom nušvito,
atsivėrė
brangakmenių
krautuvės.

Keliais
nuo Adrijos ir
Tirėnų,
gegužės mėnesiui
išsidabinę,
mergaitės ilgaplaukės
plaukia,
vaikiniai neša
šimtus sauliu.

IŽENGIMAS Į BAROKĄ

tyla tamsoje,
įtampa
vos girdima,
perėjimas,
įžengimas
į baroką

iš lygių tonų,
uždary formų
oro bangom

į puošnias
linijas,
turtinus
pokalbius,
gestus

gros obojum
auksinis oboistas,
pagreitins
skambesius.

LIETUS IR DOBILAI

lietus
ir vėjas šakas,
kankorėžius nuraškė,
išblaškė debesis
pavienius

O pievoj
dobilai baltakakliai,
lietaus prisiragavę,
šoko būriais
žydėti.

BIBLIOTEKOJE

Kas vakarą
Northamo ežere
žaidžia šviesomis
šešiauškis rūmas.

Išeinančių,
įeinančių gyvos
eilės. Ieškojimai
lentynose. Pašnekesiai
Balsais prislopintais,
pakeltais.
Nusikvatojimais, Staigūs
šiurėnimai
puslapiais.

Autoriai išdalinti.
Sugrupuoti.

Įpavidalinti.
Kiekvienas savitą
savo minties tėkmę
susekęs
skęsta
šimtmečių įsiklausyme.

RUGSĖJO PAKRAŠTYS

tuos pačius
žiovaujančius
liūtus
vartuose,
mergaitę
sidabrėjančiom
akim,
Saint Saëns
smuikus
vinguriuojančius
lankščiomis
senų rūmų
arkomis,
žvilgesius tylančius
randi
rugsėjo pakraštį

žalius kankorėžius,
vėją garbanotą
lekiantį
su debesim
vienos kelionės
žydrai žaliame
lange
palieki.

METŲ PABAIGAI MELBURN AVIETĖS

Apmąstydami lietingus debesis,
apsižvalgydami, rami daržus
Melburne mano draugai. Permatomos
dienos jų akyse, o metų pabaigai —
avietės.

Žemė dusliai kvepianti,
atvira saulei, liūtim karštom
plėšančioms audini. Uolos rūstumui
nepraieinančiam. Žemė išdidžiai
nešanti bebalsį laiką.
Vežasi subtilūs lapai
of European origin. Avietės
pabertos ant stalo garsina
metų pabaigą.

(Iš naujo poezijos rinkinio *Aidintios upės*,
išleisto Algimanto Mackaus knygų leidimo
fondo Chicagoje 1985 metais.)

Europos Lietuviškųjų studijų savaitės dalyvės Marija Remienė ir Regina Jautokaitė iš Chicago Veronos miesto aikštėje. Nuotrauka Sauliaus Girniaus

Paskutinę paskaitą skaitė Stasys Lozoraitis — „Lietuvos diplomatinė tarnyba sovietų okupacijos metais“. Pateikė nemažą faktų, iki šiol dar nežinomų ir nepaskelbtų, ir kaip mūsų diplomatai vieningai, tvirtai laikėsi ir susiorientavo pirmomis okupacijos dienomis, nepakluso Paleckio vyriausybės įsakymams.

Priešpaskutinį vakarą vietoj paskaitos buvo Tėvynės valandėlė. Trumpai buvo prisiminti: suakutūvininkas kun. Antanas Strazdelis ir vyskupas Antanas Baranuskas. Paskaita iš jų rąstų. Prisiminta ir Kipras Petrauskas — išklaudyta jo įdainuota „Saulėle raudona“. Z. Kūdra iš Paryžiaus parodė keletą mimikos numerių ir po to buvo literatūros vakaras. Su nauja poezija pasirodė Kazys Bradūnas, Eglė Juodvalkė ir Saulius Kubilius, su beletristika (iš *Gerosios vasaros*) Česlovas Grincevičius. Vakara su humoru pravedė Eglė Juodvalkė. Po to visi dalyviai kieme pasigrožėjo taisyklingai išdėstyto dailininkės Elenos Gaputytes žvakučių ratu karo aukoms prisiminti. Buvo ir dainų iki po vidurnakčio.

„Laisvų“ nuo paskaitų metu buvo dr. Ramintos Lampasytės pravestas koncertas. Ji teikė paaiškinimus apie lietuvių kompozitorius, skambino pianinu, o jos vyras Michael Kollars grojo smuiku ir neseniai iš Lietuvos atvykusi Vilija Mozuraitytė padainavo. Kitom tokiom atliekamam valandom dr. Tomas Remeikis papasakojo apie tik ką pasibaigusį Europos LB atstovų suvažiavimą; Ingrida Bublėnė apie JAV LB Kultūros tarybos veiklą; jaunimo atstovai apie Laisvės ir taikos

žygį, kelionę Baltijos jūra. Buvo parodyti ir trys video filmai — Sv. Kazimiero minėjimo iškilnės Sv. Petro bazilikoje, Vatikane; Sv. Tėvo laikomos Mišios lietuviškai Castel Gandolfo koplyčioje ir Sv. Kazimiero jubiliejus užbaigtas Vilniaus Sv. Petro ir Povilo bažnyčioje su vyskupais, procesija šventoriuje ir kt.

Vieną popietę studijų savaitės dalyviai aplankė Veronos vyskupas Giuseppe Amari, miesto meras ir tos parapijos klebonas, dailininkas Kenčiančios Bažnyčios gynėjas ir daug dėl jos dirbęs. Vyskupas pasakė ilgą kalbą, jos santrauką lietuviškai perdavė Stasys Lozoraitis.

Atskirai reikia paminėti retą progą, dėl kurios kai kas į Veroną ir vyko, tai lauke, amfiteatre „Aidos“ spektaklis. Kolizijos apie 2,000 metų senumo, kur vienoj pusėj susirinko 25,000 žiūrovų, o kita pusė užima scena ir gal daugiau negu 150 muzikų

orkestras. Tai nuostabus spektaklis, nepakartojamas įspūdis, kurį sudarė dainininkai, chorai, scenovaizdžiai, masinės scenos, šokėjai, šviesos efektai, Nylo bangavimas ir žiūrovams į rankas įduotos degančios žvakutės. „Aida“ tik ir galima įspūdingai pastatyti, jei galima suorganizuoti didelę pompą, jei scenoj galima ir arkliais jodinėti, jei yra labai daug erdvės. To kaip tik ir buvo milžiniškoj arenoj. Apskaičiuojama, kad galėjo būti apie penki šimtai choristų, statistų, šokėjų. Nebuvo sunku ir keturias valandas išsėdėti ant šurkščių akmeninių suolų. Vargiai galima ką nors scenoj parodyti įspūdingiau.

Vieną popietę visi vyko Veronos pažiūrėti. Nusivylėme miestu, bet gidu. Kiek sykių teko būti Italijoje, vis pasitaikė blogi vietiniai vadovai. Labai daug kalba, pripasakoja smulkmenų, mini begalę datų, vardų, bet nieko esminio. Paskui tą patį kita ar net

trečia kalba kartoja, jei grupė yra keli vokiečiai ar ispanai. Dvi valandas prastovėjom keliuose kiemuose, kur kokie didikai kada nors gyveno ar tik pasivaikščiodami užsuko. Gera, kad nors tiek „sužinojom“, kuriam balkone Šeks-pyro minima Julija pamojo nosine nelaimingam Romeo. Kai kita dieną keli mūsų patys vieni paslaminėjom po seną miestą, kelis sykius daugiau pamatėm nuostabių kampečių, gatelių, bažnyčių ir senųjų sienų griuvėsių.

Savaitė baigiantis, kai kas iš rengėjų nusiskundė, kad „amerikonai“ ne visas paskaitas lankė, bėgiojo ir šen, ir ten, ekskursavo. Kyla klausimas: argi tik paskaitų klausyti žmonės vyko per Atlantą? Kiti turėjo tik tą vieną savaitę atostogų, tai kaip nepamatyti tik už 60 mylių esančios Venecijos, Milano ar net Florencijos.

Studijų dienos praėjo greitai ir įdomiai. Paskaitos buvo iš visų sričių. Jos buvo paruoštos ir perduotos su akademiniu rimtumu. Buvo smagu matyti daug jaunimo. Tik ir rengėjai, ir dalyviai bent kiek nusivylė labai jaunu jaunimu dėl jų nenoro laikytis minimalios disciplinos ir stokos respekto. Nusiskundė ir namų administracija. Tam aukšte, kur buvo apnakvydinti jauniausieji svečiai dėl triukšmo kartais negalėdavo visą naktį miegoti. Tas pats buvo ir su švaros ar tvarkos palaikymu. Tikėkim, kad kitais metais jaunimas susitvarkys, o Studijų savaitė bus tikrai gražioji vietoj — Salzburge, Austrijoje, nuo liepos 26 iki rugpjūčio 3 dienos. Vyriausiąja organizatore apsiėmė būti rašytoja dr. Irena Naudžiūnaitė-Joerg. Svarbiausia, liko gražūs prisiminimai.

Laima ir Rūta Sidrytės iš JAV per Europos lietuviškųjų studijų savaitę Veronoje. Nuotrauka Sauliaus Girniaus

Atidaryta „Galerija“ New Yorke

Š. m. rugsėjo 8 d. buvo atidaryta „Galerija“ Locust Valley, Long Island, šalia New Yorko. Į atidarymą sugužėjo meno mylėtojų iš apylinkės ir gražus būrys New Yorko lietuvių. Atvažiavusių tarpe buvo pažįstamų net iš Connecticut valstybės. Niujorkiečiai buvo patenkinti, kad Chicagoje gyvavusi lietuvių meno „Galerija“ atidarė savo patalpas jų pašonėje.

Kaip žinia, „Galerija“ buvo įsteigta Chicagoje, bet dėl lėšų stokos turėjo pridaryti duris, suglausti sparnus ir laukti kokio nors stebuklo, kuris padėtų jai vėl atsistoti ant kojų. To stebuklo Chicagoje ji iki šiol nesulaukė. Chicago užbėgo už akių New Yorkas, pasiūlydamas geras ir tvirtas finansines sąlygas. Mano geras gimnazijos laikų draugas Vytautas Vėbeliūnas, „Kasos“ ir „Lito“ finansinių įstaigų prezidentas, gyvenęs su šeima netoli Locust Valley miestelio, Long Island, plačiai atvėrė „Galerijos“ idėjai duris — išnuomavo naujutėlės patalpas pačiame miestelio centre, finansavo patalpų įrengimą, pasamdė net penkis asmenis galerijai tvarkyti, nupirko žymių amerikiečių ir lietuvių dailininkų paveikslų (sumokėdamas už juos daugiau kaip 30,000 dol.) ir liepė „Galerijos“ kolektyvui drąsiai ir ryžtingai vartoti meno puoselėjimo darbą pirmyn. Tokio ženklo senoji čikagiečių „Galerija“ galėtų New Yorkui tik pavydėti. Naujai atidarytose patalpose niujorkiečių „Galerija“ įstatė šešių amerikiečių (Francis Chapin, Victor Charreton, Peter Ellenshaw, Max Herzog, Philippe Noyer ir Le Pho) ir trijų lietuvių (Vytauto Kašubos, Lino

Dalis svečių, atsilankiusių į „Galerijos“ atidarymą 1985 m. rugsėjo mėn. 8 d. Locust Valley, New York.

Katino ir Algimanto Kežio) darbus. Kai kurių paveikslų (Charreton ir Ellenshaw) kainos siekė iki 15,000 ir 25,000 dol. Lietuviams dailininkams buvo garbė šalia tokių milžinų stovėti.

Parodos atidarymo proga buvo išspausdintas patrauklus pakvietimas, vietos spaudoje paroda buvo plačiai pareklamuota. *Leader* laikraštis išspausdino straipsnį, aptariantį dalyvaujančius menininkus ir aprašantį „Galerijos“ darbuotojų mintis bei siekius. New York'e ir apylinkėse gyvenančius lietuvius sukvietė „Laisvės Žiburių“ radijo programa, kuri atidarymo dienos rytą paskyrė daug laiko supažindinti savo klausytojus su tą dieną

Locust Valley atidaroma „Galerija“. Tolimesnė paroda bus skulptoriaus Vitolio Dragūnevičiaus, kurios atidarymas pramatytas spalio 18 d. Dragūnevičius išstatys vėliausios bronzos darbus.

Grįžtant prie čikagiečių „Galerijos“ reikalų, reikėtų pažymėti, kad ji dar nėra mirusi. Iš kuklių savo išteklių ir remiamas savo draugų, sąjauk užėmęs vieną kampaną senojoje „Galerijos“ patalpoje, 226 W. Superior St., kur turiu teisę laikyti stalą, telefoną, išstatyti keletą paveikslų ir gauti pastą. „Galerijos“ vardas dar nėra išbrauktas iš Chicago telefonų knygų, nė iš meno įstaigų

sąrašų, amerikiečių leidiniuose. Bet, neturėdamas reikiamų lėšų mokėti už visą patalpą, plotą, negaliu ten rengti parodų ar priimti svečius, per parodų atidarymus. O Chicago miesto centre lietuviams tarnaujančios meno galerijos reikėtų!

Svarstydamas, kodėl tęsčiau tik ketverius trumpus metus čikagiečių „Galeriją“ gyvuoti, priėmu gana keistų išvadų. Viena iš jų galėtų būti kad ir ši — rėmėjų būta per daug, o ne per mažai! Man malonu dabar prisiminti, kad tada man metus „Galerijos“ idėją ir sudarius mūsų veiklos ratą, gana greitai atsirado pritarėjų visas būrys, ir jaunų, ir pagyvenusių, ir turtingų, ir nepasi-

turinčių, bet užsidedusių prisidėti pagal savo sugebėjimus ir išteklius. Buvo net įsteigta korporacija, kurios nariai galėjo būti tik tūkstantininkai. Net ir su tokia pagalba, vis dėlto, buvo gana sunku išsiversti, nes, pasirodė, „Galerijos“ siekiams įgyvendinti neužtenka vieno kito tūkstančio, o reikia tų tūkstantų padauginti bet šimta kartų, ir tai tik pradžia (apie tiek išleido V. Vėbeliūnas New Yorko „Galerijai“, prieš jai atidarant duris). Nuolatos turint reikalo su nepritekliais, būrys dažnai pakrinka: vienas traukia į vieną pusę, kitas į kitą, ir tada prasideda vargai. Įsteigtoji „Galerijos“ korporacija po trumpo laiko nubalsavo likviduoti ir likusius pinigų išsidalinti. Likau vėl vienas. Dabar svarstau galimybę, ar nebūtų buvę tiksliau, vietoj daugybės narių ir rėmėjų, bandyti surasti tik vieną, bet tvirtą, panašiai, kaip dabar atsitiko New York'e. Tam stambiajam rėmėjui pagedaujant, būtų visai pravartu visą instituciją pavadinti jo paties ar jo parinkto vardu. Mūsųose esama nemažai finansininkų pajėgių asmenų, kurių tarpe atsiranda ieškančių idėjų, ką daryti su savo pinigais, ypač jei gyvenimas eina vakarop, šeima aprūpinta, o išteklių dar vis yra. Tokiam būtų pravartu susėsti kad ir su „Galerijos“ iniciatoriais, išsiaiškinti institucines gaires, įsteigti fondą, pasirašyti sutartį, ir gražus darbas, kuris dabar vegetuoja, galėtų puikiai suklestėti. Dangui padedant, jis klestėtų ilgai, net ir po mūsų. Suinteresuotieji tegul rašo ar skambina „Galerijos“ adresu: 226 W. Superior St., Chicago, IL 60610; tel.: (312)280-1149.

Algimantas Kežys

Keli žodžiai Vincui Ramonui

(Atkelta iš 1 ps.)

reiškiny. O ieškant naudos, nustoja egzistuoti tiek pusės, tiek frontai — egzistuoja tik veiksmas, neretai tuščias, savanaudiškas, aklas. Tai yra: judėjimas arba nejudėjimas. Judėjimas veikia veda pasirinktu keio, teisingas ar neteisingas jis bebūtų, jį valdo jausmai, ne protas ar logika — svarbu laimėti. Tačiau ir „judėjimas“ ne vieną priverčia sustoti, kartais atsistoti. „Sėdėjimas“ nėra labai dramatiškas veiksmas, bet vis dėlto veiksmas, neretai prasmingas. „Sėdėjimas“ nebūdžiamas. Nebūdžiamas ir „tylėjimas“ arba labai retai. Sėdi žmogus ir tyli. Nėra žinios, kodėl nekalba: gal neturi ką pasakyti, o gal kuklumas neleidžia išsizioti, nes mano, kad „per kvailas“ kalbėti. Taip pavyzdžiui mūsų tauta sėdėjo 400 metų — nuo Vytauto Didžiojo mirties 1430 metais, iki tautinio atgimimo signalų 1830! Sėdėjo ir sėdėjo — ir išliko! O kai atėjo laikas, prakalbėjo, net uždainavo. Ir dabartinės Lietuvos didžioji dalis sėdi ir tyli. Ar tai nėra beidėjinė idėja?

Va, jei užmiršme Romą ir Maskvą, jei pažūrėsim į Vinco Ramono kūrybą iš meninio taško, tai ir turėsime „trečiąją idėją“, suklestėjusią mūsų visuomenėje ausis kuriančią audrą, *Kryžiams* pasirodžius 1947 metais. Nei „kairė“, nei „dešinė“, o vis tik kelias, kritišku momentu galimas pasinaudoti. Neturiu po ranka anos kontroversijos straipsnių, negaliu duoti pavyzdžių, bet dabar nebeaktuali. Aišku tik, kad kritika jaudino ne veikale keliamos idėjos, o tų idėjų pritaikymas gyvenimo praktikai. Kaip dabar, taip ir anomet, kultūra buvo verčiama tarnauti politikai — ne kaip parašė, o ką! Išvadoje, pagrindinių *Dulkių raudonam saulei* ir *Kryžių* veikėjų elgesiuose buvo įžidurta liberalinių ir klerikalinių tendencijų dvikova! Kiekviena pusė save gynė ir teisinio vis kitaip. Tokiame chaose, kokį sukūrė pirmoji komunistų okupacija, veikė ne protas, o instinktas. Ne logika, o laimė. Tokią aktualią iškelti aukščiau kasdienybės, duoti jai menines dimensijas, neužtenka „realistinio stiliaus“ — būtų per banalu. Reikėjo kažko daugiau, ir tą „daugiau“ Vincas Ramonas davė natūralizmu ir psichologija.

Talentingas rašytojas, kokių be abejonės buvo Vincas Ramonas, nesileidžia įreminamas į vienus, kad ir *oracion* sūs rėmus. Pilnai išvystytas charakteris niekada nebus vienalytis, nei vienafigūris. O bendražmogiška, visuotinė idėja nėra nei vienalaikė, nei vienaprasinė. Čia ir glūdi Vinco Ramono didybė. Yra klaida, manyčiau, Ramono stilių laikyti grynai realistiniu, o tipus ir idėjas analizuoti vien pasaulėžiūriniais motyvais operuojant. Tiesa, kad autorius vaizdavo 1940-41 m. įvykius, bet aprašė juos ne trafaretiniais, ne faktiniais, o kūrybiškai, meniškai įžvalgumu, patyrusio stebėtojo plunksna. Rusų okupacija tebuvo fonas, kuriame reiškėsi jo veikėjai — geri ir negeri — su visomis žmogiškomis savybėmis. Jurgio Norkaitio vaidmenį Vincas Ramonas sukūrė lietuvišką „šykštuolį Skrudžą“, o Zigmo Kreivėno — dostojevskišką nusikaltėlį, galiausiai žūstantį nuo savo kūrinių. Be mažiausios abejonės galime tarti, kad Vincas Ramonas asmenyje mes turime plataus diapazono rašytoją.

Naujos knygos

• Aldona Veščūnaitė. *Aidincios upės*. Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 1985. Mykolo Morkūno spaustuve. Tiražas — 500 egz. 80 ps. Kaina — 7 dol. Gaudama „Draugė“.

Po 1976 m. išėjusio Australijoje gyvenančios poetės Aldonos Veščūnaitės rinkinio *Žodžiai kaip salos* dabar susilaukė naujos jos poezijos knygos. Rinkinyje į keturis skyrius (Dienų saulės, Niunansai, Nesudrąstę ežerai, Laiko erdvėje) sudėta 51 eilėraštis.

Poeti įdomiau stazė, negu veiksmas. Jos eilėraščiai — tai tylos akimirka po Graikijos saulę, kuri viską išaiškina („Kolono saulėje“, p. 22), dienovidžio „tylos žėrėjimas“ sodelyje (p. 135). Daugelis eilėraščių tipografiškai imantrūs, bet forma visuomet suldyta su turiniu ir galutinis efektas labai vykęs (pvz., „Lj-jant“, p. 37 arba „Jėngimas į baroką“, p. 17 — žr. šios dienos „Draugo“ priedą). Nesvetimas poeti ir patirti parodijaujantis balsas, kuris, pvz., eilėraštyje „Laiskas“ (p. 43) paskutinėmis trimis eilutėmis atskleidžia savo paties ligi tol slėptą sužeidžiamumą.

Aldonos Veščūnaitės eilėraščiai bus vertinami skaitytojų, geidžiančių sustoti ir nors akimirka į pačią mūsų būtų įsiklausyti. Knyga labai patraukliai apipavidalinta dail. Viktoro Simankevičiaus.

Trisdešimt antroji Europos lietuviškųjų studijų savaitė

(Atkelta iš 2 ps.)

užtikrinti Lietuvos suverenumo gynybą užpuolimo atveju. Tačiau jau 1940 m. gegužės pabaigoje Lietuvos vyriausybė nujaudė, ką reiškia įvairūs Maskvos priekaištai, tad nutarė užsienyje paskirti diplomatinę šefą, kuris, nelaimi ištikus, gintų Lietuvos Nepriklausomybės reikalą, pažymėjo Lozaraitis.

Paskutinę Studijų savaitės paskaitą skaitė muzikos profesorė Raminta Lampsatytė-Kollars iš Vakarų Vokietijos apie jauniausias kompozitorius ir kompozitorius Lietuvoje. Ji pažymėjo, kad šiuo metu Lietuvoje jau kuria ketvirtieji kamerinės muzikos kompozitoriai, kurios nariai, su viena išimtimi, gimė jau po 1950 metų. Jie priešinasi griežtiems formos principams. Jiems artimas primityvizmas ir „minimal art“. Teigiama prasme šios kūrinys vertinami, randamas įsigilinimas, tendencija į mediaciją, harmonijos ir melodijos ilgesio pakartojimas, nebe disonansų, o grožio ir spalvų ieškojimas. Neigiamas galima vadinti formos sušvelninimą beveik iki jos praradimo, pabėgimą į pasakų pasaulį ir beveik primityvių elementų kultą. Prelegentė išvardijo keturis naujosios kompozitorijų kartos Lietuvoje atstovus — Mindaugą Urbaitį, Onutę Narbutaitę, Algirdą Martinaitį, Joną Tamulionį — ir vieną čikagietį, Petrą Aglinską, kurio kūriniai panašūs ne į dabartines, o ankstesnės Lietuvos kompozitorijų kartos kūrybą. Jauniausiems Lietuvos kompozitoriams įdomu viskas, kas archaiska, pažymėjo Lampsatytė-Kollars. Jūs domina ritualai, mitologija, gamtos jėga, gamtos simbolika, gamtosaugos prob-

lematika, viskas, kas nesi-keičia. Savo paskaitą prelegentė iliustravo Kutavičiaus, Barkausko, Bronzaitės, Narbutaitės, Urbaitio ir Barjoro kūriniais, kai kuriuos pagrodama iš plokštelių, kitus atlikdama pianinu. Jai talkino solistė Vilija Mozūraitytė, kuri gimė 1962 metais Lietuvoje, kur baigė Gruodžio muzikos mokyklą. Nuo 1981 metų ji studijuoja Hamburgo aukštojo muzikos mokykloje. Vakare įvyko dramatinio alto V. Mozūraitytės, pianistės R. Lampsatytės-Kollars ir smuikininko Michael Kollars koncertas, kurio antra dalis buvo skirta lietuvių kompozitorių muzikai — Juzeliūno, Gruodžio, Jakubėno ir kitų. Apie vidurnaktį sugrįžė autobusais iš salės, kurioje vyko koncertas, studijų savaitės dalyviai, atsigavinę bare, susirinko išsiklausyti Pabaltiečių taikos ir laisvės ryžto žygyje dalyvavusių pranešimo apie demonstracijas Stockholme ir Helsinkyje bei kelionę laivu Baltijos jūra. Savaitėje tuo metu lankėsi bent 6 žygio dalyviai. Pasidžiaugta labai plačiu dėmesiu, parodytu žygiui Europos spaudoje, apgailestauta, kad Amerikos spauda panašaus dėmesio neparodė. Iškeltas klausimas, kodėl žygiu, kurio pasisiekimą padėjo užtikrinti sovietinė Lietuvos spauda, kiekviena pasitaikiusia proga ji, jo rengėjus ir dalyvius išplūdama, mažiausiai domėjosi lietuviai. Jei ne latviai, kurie savo kolegas pabaltiečius turėjo už ausų tempte tempti, žygyje nebūtų dalyvavę nei tas pasigailėtinasis pusšimtis lietuvių, kurie dar kažkaip atsistūrė Stockholme laivo išplaukimo dieną. VLIKas dar gali pasidžiaugti, kad jis

oficialiai buvo rengėjų tarpe, bet kas paskleidė gandus, kad žygis nepasiseks, kad jis nereikšmingas, kad jame nereikia dalyvauti ir jo nereikia remti. Juk Chicagoje ir kituose Amerikos miestuose tokia nuomonė vyravo? Kodėl tylėjo spauda? Ką darė Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga? Tokie ir panašūs klausimai jaudino susirinkusius.

Ir pagaliau atėjo sekmadienio, rugsėjo 18 dienos rytas. Daug dalyvių, jų tarpe ir čikagiečiai, kurie per pusryčius padėjo savo tautiečiams Europoje už šiltą priėmimą, anksti išvažiavo. Beliko tik įvertinti savaitę, paploti rengėjams ir parinkti kitų metų studijoms vietą. Turbūt vokiškos tvarkos pasimokę, savaitės dalyviai nebe kitu, o dar kitų metų savaitės vietą parenka. Jau pernai Augsburgėje nutarta 1986 metų Studijų savaitę rengti Salzburge, Austrijoje, Irenos Naudžūnaitės-Joerg globoje. Moderatoriais kitiems metams išrinkti dr. J. Norkaitis, dr. A. Kušlys ir dr. K. Girnius. Meninės programos vadovas — Saulius Kubilius. Savaitė įvyks liepos 26 — rugpjūčio 3 dienomis. 1987 metų Studijų savaitę rengti apsiėmė Anglija.

Nors ir šį kartą (kaip visad) buvo kuo pasiskusti — kambariais, namų tvarka, neleidusia po dvyliktos nosies į lauką išiešti, jaunimu, kuris iki šiol naktų neduodavo vyresniems miegoti, pinigų keitimui sunkumais, toliumu nuo miesto, tačiau, apamai, daugelis dalyvių turbūt buvo patenkinti. Nemalonų skonį burnoje paliko tik incidentas su viešnia iš Lietuvos, kuri nunešė visus ligšiol iš ten apsilankiusius aklipėšišku, įžūlumu ir

stengimusi iš kiekvieno lietuvių pasipiginauti. Sklidę gandai, kad dėl išievių naivumo, tai jai „neblogai pasisekė. Rengėjai furėjo bėdų su Studijų savaitės namų šeimininkų dėl drausmės pažeidimų, bet itališko temperamento dėka (iškart plaukus rautis, o kita dieną būčiuoti), visi sunkumai buvo pašalinti. Skundų

dėl maisto nebuvo girdėti. Pyragų nebuvo, bet jų ir nereikėjo, vaisių užteko. Vynas buvo nebrangus ir skanus, taip kad savaitės dalyviai galėjo ir kūną, ir dvasią visomis prasmėmis pasotinti. Belieka pasakyti, kad ir aš valgiau, gėriau, per barzdą varvėjo, burnoj nieko neturėjau...

Regina Matuzonytė-Ingelevičienė

Taika Aliejus, 1968-1978 36" x 24"

Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės paroda pradeda Čiurlionio galerijos naują sezoną

Dvidešimt aštuonis sezonos Chicago ir apylinkių meną mylinti visuomenė turėjo progos džiaugtis įvairaus žanro, įvairių kartų, skirtingų gabumų dailininkais ir jų darbais. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, yra įvykę daug neeilinių parodų. Viena tokių aukšto lygio parodų bus dail. Reginos Matuzonytės-Ingelevičienės pomirtinė paroda, su kuria Čiurlionio galerija oficialiai atidarys savo 1985-86 m. sezoną.

Dail. Regina Matuzonytė-Ingelevičienė gimusi 1905 m., mirusi 1980 m. Laimėjusi valstybinę stipendiją, meną studijavo Lietuvos meno mokykloje, Kaune. Ją baigus 1931 m., pradėjo dėstyti piešimą Seserų kazimieriečių vedamojoje mergaičių gimnazijoje Kaune. Dalyvavo lietuvių moterų dailininkių veikloje ir 1938 m., įsikūrus lietuvių dailininkių sąjungai, buvo jos valdybos narė. Nepalūžo ji ir pokario metais.

Vokietijoje, o vėliau Amerikoje jos menas brendė, vis įgydamas daugiau originalumo, savitumo.

Nors dailininkė yra dalyvavusi daugelyje grupinių parodų Čiurlionio galerijoje, čia bus pirmą proga Chicago visuomenė giliau, išsamiau susipažinti su dailininkės darbais. Šioje parodoje bus išstatyta 60 kūrinių iš įvairių dail. Reginos Ingelevičienės kūrybos laikotarpių.

Paroda bus atidaryta penktadienį, spalio 11 d., 7 v.v. ir tęsis iki sekmadienio, spalio 20 d. Parodos atidarymo metu pagrindinį žodį tars iš New Yorko atvykusi dailininkė A. Kašubienė.

Čiurlionio galerija kviečia visus šioje vertingoje parodoje dalyvauti.

R.L.